

Hommage à Tone Logonder

Ob 80-letnici rojstva in 25-letnici smrti

V Gimnaziji Škofja Loka smo imeli na Valentinovo, 14. februarja 2012, srečanje, ki smo ga posvetili spominu in v čast Tonetu Logondru, akademskemu kiparju, ki se je rodil pred osemdesetimi leti. Prav na Podnu so mu namreč tekla zadnja delovna leta, tudi tisto zadnje leto 1987, torej pred petindvajsetimi leti, ko je nenadoma tragično preminil v prometni nesreči. V velikem gimnazijskem avditoriju se nas je zbralo veliko, njegovih domačih, sorodnikov, sodelavcev, prijateljev, znancev in drugih, da bi se ga spomnili in oživeli spomin nanj. Tone je bil, poleg svojih številnih javnih spomenikov na Loškem in drugod, znan tudi po izvirnosti in samosvojesti.

Po nagovoru ravnatelja Jožeta Bogataja sem se dotaknil svojega petnajstletnega družjenja z umetnikom, zanimivim sogovornikom in kritičnim opazovalcem okolja, ki mi je pomagal, da sem se lažje vključeval v svojo novo domovanje na Loškem. Spomnil sem se Tonetovega družjenja z mojim sosedom, mladostnim prijateljem in prav tako prišlekom, pokojnim skladateljem Marijanom Gabrijelčičem. Z njim in sosedoma Vinkom Jelovčanom in Petrom Grašičem sem ob peti obletnici Tonetove smrti začel pripravljati vse potrebno za postavitve njegovega spomenika, iz česar se je čez naslednjih pet let razvila Aleja znamenitih Ločanov. Tone nas je torej posthumno navdihnil zanjo, za kar smo mu Ločani lahko še posebej hvaležni.

Tu bi se spomnil še enega posebnega dogodka. Da je Tone zelo spoštoval slikarja Ivana Groharja, ni treba posebej razlagati, ker je bilo to vsakomur, ki se je družil s Tonetom, hitro jasno. Na nek način se je skoraj poistovetil z njim, saj je bil tudi sam po svojem nagnjenju predvsem slikar, a tudi njegova usoda mu je bila blizu. Tone je postal kipar bolj po sili razmer, kakor po svoji volji. Kot kipar se je dve desetletji ukvarjal z mislijo na spomenik Groharju, ki naj bi stal v Sorici. Kljub temu se je Logonder leta 1981 znašel v veliki zadregi, ko je sprejel naročilo za

Akademski kipar Tone Logonder

njegov kip, ki je moral biti postavljen še v istem letu. Za tako velik in pomemben projekt pa je potrebno dovolj časa, najmanj dve leti. Tega časa, da bi kipar svojo zamisel kipa velikemu vzorniku razvil, pretehtal in dodelal, pa ni bilo. Tone je zato moral na hitro narediti osnutek, visok en meter, nato pa še enega v naravni velikosti. Ko se je naročnik strinjal z osnutkom, je Tone naredil skoraj tri metre visokega Groharja v glini. Potem ga je čakal še negativ in pozitiv v mavcu. Koliko dela je bilo potrebno za to, vem sam, saj sem ga skoraj dnevno spremljal pri tem garanju in mu celo poziral za Groharjeve hlačne gube. Tone ni bil samostojen kulturni ustvarjalec, temveč je bil redno zaposlen na gimnaziji. Kip ni tak, kot bi bil lahko, če bi imel več časa za dodelano predlogo. Pa to še ni bilo najhuje, saj ga je kljub kratkemu času naredil dovolj dobro. Zgodilo se je namreč, da so pri slovesni proslavi popolnoma pozabili nanj, na avtorja kipa! Na odprtje monumentalnega kipa, 8. novembra 1981, pred slikovito in impozantno panoramo Sorice, je kljub strupenemu mrazu prišlo mnogo ljudi. Med njimi so bili Josip Vidmar, Mitja Ribičič, Pepca Kardelj in številne domače vodilne kulturne in politične osebnosti. Igral je pihalni orkester Alpina Žiri, peli so mešani pevski zbor Iskra Železniki in pionirji podružnične šole v Sorici, recitiral je igralec Polde Bibič, prvak lju-bljanske Drame. Govornikov ni manjkalo. Glavni je bil dr. Nace Šumi, umetnostni zgodovinar, konservator, etnolog, pedagog in likovni kritik. On in vsi ostali so obširno in dolgo govorili o slikarju, njegovem delu, umetnosti, kulturni politiki in politiki kot taki, še na OF so se spomnili, saj je bila organizator slovesnosti njena naslednica Socialistična zveza delovnega ljudstva. Nobeden, ampak res nobeden, in ni jih bilo malo, pa ni niti z eno samo, samcato besedico omenil Toneta Logondra, avtorja kipa, ki so ga odkrivali. Tone tega ni in ni mogel preboleti, niti pogovarjati se ni hotel o tem. A v njemu je tlelo leto in dan, saj je bil znan po včasih kar neprijetni vztrajnosti. Naneslo je, da je prišel v Tonetov priljubljeni lokal Pri Marti v Groharjevem naselju eden od glavnih organizatorjev in udeležencev Groharjeve slavnosti, znan kulturni delavec, profesor, dramaturg in publicist. Tone je bil že nekaj časa v svojem kotičku in zato v primernem stanju, pa je dal duška dolgo zatajevanemu gnevu. S svojimi težkimi rokami, ki sta nametali dve toni in več glin in mavca na ogrodje v ateljeju, nato pomagali formirati kalupe in čistiti odlite bronene plošče pri Kamšku v Zgornjem Kašlju in nato še na predvečer proslave v ostrem sneženju postavljali kip Groharja na podstavek v Sorici, je brez besed stopil do nič hudega slutečega profesorja, ga zagrabil za vrat in spodnji del ter ga vrgel čez prag. »Tako!« je dejal in se je usedel nazaj za mizo.

Na večeru, posvečenem Tonetu Logondru, smo še marsikaj povedali in zvedeli o njem. Zobozdravnik Andrej Rant se ga je spominjal kot varovanca svojega očeta. Predstavil nam je svoj portret v marmorju, eno boljših, zgodnjih Logondrovih kiparskih del. Aleksandra Pretnar nam je prebrala govor, namenjen Tonetu ob njegovemu slovesu, ki je na poslušalce čakal vse do tega dne. Profesor Ivan Golob je orisal Tonetovo človeško, mehko čud, njegovo ljubezen do narave, njegov zdrav in sočen humor pa tudi občutljivost, tršato neposrednost ter nemalokrat robotost

in pikrost svojega stanovskega gimnazijskega kolega. Tonetov gimnazijski dijak Franci Vidic je poudaril pomen Logondra za škofjeloško gorništvu, alpinizem in Gorsko reševalno službo ter na dediščino, ki je Ločane pripeljala na himalajski K-2 ali na Mount Fitz Roy v južni Patagoniji in se posledično kaže tudi danes, s svetovnimi prvakinjami v prostem plezanju.

Za večer je pripravil Ivan Igličar pesem, posvečeno Tonetu Logondru.

*Čez Ljubelj v tunel,
odšel si po kolesa,
bilo nič ni slovesa,
v Lipci boš trohnel.*

*Tvoje delo je ostalo,
kipi tvoji slavnih mož.
Na Godešiču doktor Rantu
poklonimo šopek rož.*

*Spomini nate še živijo,
počivaj Tone v grobu zdaj,
Hribšek, Grohar in Ažbe,
se onstran srečali ste že.*

Tone Logonder, Kroki za portret Antona Ažbeta, 1971, višina 14 cm, nežgana glina.

Stane Jarm, Portret sošolca Toneta Logondra, 1949, 38 x 17 x 20 cm, patiniran mavec.

Na spominskem večeru smo razstavili sliko v olju iz cerkve Marijinega oznanjenja v Crngrobu, ki jo je Tone leta 1951 narisal, in so jo hvaležni Staroločani avgusta 1963, ob slovesu, podarili svojemu župniku, umetnostnemu zgodovinarju dr. Ivanu Veidru, odkritelju srednjeveških fresk v crngrobski cerkvi in avtorju prvega vodnika zanjo.

Posebej pa smo predstavili mladostni portret Toneta Logondra, ki ga je leta 1949 zmodeliral njegov starejši kolega, kipar Stane Jarm, ko sta obiskovala srednjo šolo za umetno obrt v ljubljanskih Križankah. Kip smo odkrili leta 2006, ko je kipar Jarm v starološkem Domu na Fari razstavljal Kristusova obličja. Ves okrušen, zaprašen in zapuščen je sameval založen v Jarmovem kočevskem ateljeju. Pet let kasneje smo portret odkupili in ga dali v restavriranje kiparju Metodu Frlicu, profesorju na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, ki je leta 1981 pomagal Tonetu nametavati glino in mavec za Groharjev kip.

V letu 2011, ko smo dobili v Loko mladostni Logondrov portret, je mesec dni pred svojim osemdesetim rojstnim dnevom v Kočevju umrl kipar Stane Jarm. S Tonetom sta se zelo dobro razumela in bila prijatelja, saj sta oba, revna in nezaupljiva, prišla v Ljubljano iz province; Stane iz Osilnice ob Kolpi, Tone iz Pevna pri Stari Loki. Zato smo Logondrov večer ob 80-letnici njegovega rojstva posvetil tudi lanski 80-letnici rojstva Staneta Jarma. Stane Jarm je umrl tik pred svojo 80-letnico, Tone Logonder pa pred 25 leti. Na koncu srečanja je Filip Mohorič zboru spregovoril o nameri, da bi Tonetu Logondru v rojstnem Pevnu, pri Uletovih (Arnol), postavili spomenik z bronastim odlitkom razstavljenega portreta.

Hommage à Tone Logonder je pripravilo Muzejsko društvo Škofja Loka, v sodelovanju z Gimnazijo Škofja Loka in starološkimi kulturnimi društvom Lonka.